

Tétel 05.

JÓKAI MÓR: EGY MAGYAR NÁBOB

TANTÁRGY	SZINT	TÍPUS
Irodalom	Középszint	Tétel

TÉMAKÖR	Látásmódok
TANANYAG CÍME	Jókai Mór: Egy magyar nábob

A tétel vázlata:

- I. Jókai, az íróóriás
- II. Jókai Mór évszázada
- III. Jókai és a romantika
- IV. Jókai és a realizmus
- V. Az Egy magyar nábob elemzése

I. Jókai, az íróóriás

Jókai Mórt tartják a magyar irodalom legolvasottabb és talán **legtermékenyebb** írójának.

Termékeny író

- Jókai 50. írói jubileumán 100 kötetben adták ki életművét. Jókai még ezt követően 10 éven át alkotott.
- Teherbírása a francia **Balzac**éhoz fogható.
- Ráadásul az alkotás mellett maradt ideje és ereje a **kulturális** és **közéleti** szerepvállalásra, sőt még **utazásra** is.
- Ő teremti meg Magyarországon a mai értelemben vett olvasóközönséget.

Balzac naponta 14-16 órát írt. Rendszerint végigdolgozta az éjszakákat is. Ilyenkor hálóruháját le sem vette. Fotóin is így látható.

Kulturális és közéleti szerepek:

- a Tízek Társaságának tagja,
- egyike a márciusi ifjaknak (ő írta és olvasta fel a Tizenkét pontot),
- országgyűlési képviselő (a főrendiház tagja),
- a Magyar Tudományos Akadémia tagja,
- a Kisfaludy Társaság tagja,
- a Petőfi Társaság elnöke,
- a Szent István-rend lovagja,
- a Dugonics Társaság tiszteletbeli tagja.

Jókai utazásai

- A történelmi Magyarországon tett utazásainak az élményen túl anyaggyűjtési és tanulmányi célja is volt.
- A látottak alapján készültek pontos és részletes környezetrajzai, realista leírásai.
- A hallottak alapján (legendák, érdekes történetek, adomák) pedig születtek regényei.
- 1853 májusában járt először Erdélyben. Később bejárta még a Felvidéket is.
- E tanulmányutak során született meg Erdélyben a *Nagyenyedi két fűzfa*, vagy felvidéki útja során *A lőcsei fehér asszony* című alkotása is.

Romantikus szerző

- A magyar romantika egyik legnagyobb alakja.
- Hatással volt művészetére Victor Hugo, Eugene Sue, Dickens és Dumas munkássága.
- Már kortársai is szemére vetették, hogy stílusában, ábrázolásmódjában meghaladta kora: bár életműve átível a századon, Jókai alapjaiban romantikus szerző maradt. (Halálakor, 1904-ben a realizmus, naturalizmus, impresszionizmus, szecesszió és szimbolizmus stílusirányzatai alakítják a művészetet.)

II. Jókai Mór évszázada

Jókai Mór **élete** és **életműve** is átível a XIX. századon.

- Egyidős a **reformkorral** (1825-ben született.)
- Egy iskolába jártak és barátok is lettek **Petőfivel**.
- Kortársa volt Aranyinak, **Mikszáthnak** és Madáchnak.
- Halála előtt egy évvel jelent meg **Ady Endre** második kötete.

Élete

- 1825-ben született Komáromban: nemesi család legkisebb gyermeke, aki Ásvai Jókay Móric néven látta meg a napvilágot.
- Édesapja művészetkedvelő ügyvéd volt.
- Gyenge testalkatának, túlzott érzékenységének és fejlett képzelőerejének köszönhetően nagy figyelmet kapott otthon.
- Csodagyereknek tartották: kiskorától verselt, és gyönyörűen rajzolt.
- Komárom, a pezsgő, tarka kereskedőváros nagy hatással volt rá.
- A pápai református kollégiumban ismerkedett meg Petőfivel.
- Kecskeméten jogot végzett.
- 1846. Első regénye (*Hétköznapok*) sikert aratott.
- 1847. Az Életképek szerkesztője lett.
- 1848. március 15-e egyik főszereplőjévé vált.
- Ekkor ismerkedett meg Laborfalvi Rózával, a legendás színésznővel, későbbi feleségével.

Egy anekdota szerint barátja, Tóth Lőrinc címzett neki először Jókay Mór néven levelet, mire Jókai „Tóth Lőr úrnak” válaszolt. Petőfi hatására kezdte használni a Mór nevet, míg a vezetéknév végén a nemesi y-t a forradalom idején cserélte le i-re.

JÓKAI MÓR: EGY MAGYAR NÁBOB

- A szabadságharc idején követte a kormányt előbb Debrecenbe, majd Pestre, Szegedre, Aradra. Cikkeket írt, agitált.
- A szabadságharc leverése után a bükki Tardonán bujkált.
- Az 1850-es volt Jókai legtermékenyebb időszaka, számos remekmű születésének ideje. (pl. *Erdély-trilógia*, *Egy magyar nábob*, *Kárpáthy Zoltán*)
- Az 50-es években kezd el utazni. (Erdély, Prága, Berlin, Olaszország, Felvidék)
- A 60-as években indul politikai pályafutása (a határozati párt országgyűlési képviselője lett).
- Ünnepelet, megbecsült író, közéleti szerepek sorát tölti be. (MTA, KT, PT stb.)
- 50. írói jubileumán az egész ország ünnepli.
- 1886-ban meghalt felesége, Laborfalvi Róza.
- A 74 éves Jókai újra megházasodott: az akkor 20 esztendőes Nagy Bellát vette el.
- 1904-ben halt meg.

Életműve

Életműve sokszínű: írt regényeket, novellákat, verseket, színdarabokat, értekezést és publicisztikát egyaránt.

Regényeit **témájuk**, **műfajuk** és **keletkezésük** szerint is csoportosíthatjuk.

Témájuk szerint

- Történelmi regények (*Erdély-trilógia*, *Szeretve mind a vérpadig*)
- Az alföldi népeletről szóló regények (*Szegény gazdagok*, *Sárga rózsa*)
- Reformkorról szóló regények (*A kőszívű ember fiai*, *Egy magyar nábob*)
- Önéletrajzi regények (*Az én életem regénye*)
- Fantasztikus regények (*A jövő század regénye*)

Műfajuk szerint

- Kalandregény
- Irányregény
- Társadalmi regény
- Történelmi regény
- Családragény

Az **irányregény** közvetlen politika-társadalmi céllal született alkotás. Írója határozott állásponttal rendelkezik az adott témában, politikai/világnézeti értelemben elkötelezett. Célja, hogy olvasóját is meggyőzze erről.

Keletkezésük szerint

- Reformkor idején keletkezett regények (*Hétköznapiak*)
- Önkényuralom idején keletkezett regények (*Erdély-trilógia, És mégis mozog a Föld, Szegény gazdagok*)
- Polgárosodás korában keletkezett regények (*Az arany ember, Fekete gyémántok*)

III. Jókai és a romantika

Jókai Mór a regényirodalma a romantika jegyében fogant. Kései műveinek realizmusa azonban egyértelműen tetten érhető, és egyenesen vezet át Móricz prózai realizmusa felé.

Jókai a **romantika** egyik legjelentősebb magyar képviselője.

- A **romantika** néhány jellemzője:
 - individualizmus (egyéniségkultusz),
 - zsenikultusz (a született tehetség kultusza),
 - érzelmek kultusza (szenvedély, szerelem, fájdalom, düh stb.),
 - szélsőségek az érzelmek, karakterek, helyzetek stb. szintjén),
 - korlátlan fantázia, fantasztikum szerepe,
 - szabadságvágy (egyéni, szerelmi, nemzeti, művészi),
 - világfájdalom, elvagyódás (időben => középkor, térben => egzotikus tájak, természetkultusz),
 - a tragikum és a pátosz kedvelése,
 - töredékszerűség (romok, félbehagyott művek stb.),
 - ijesztő, rémes történetek kedvelése (rémromantika, „fekete romantika”),
 - álmok kultusza,
 - műfaj határok elmosódása, műfajkeveredés stb.
- Jókai regényeinek néhány **romantikus vonása**:
 - fordulatokban gazdag, több szálon futó cselekményszövés,
 - a jók és rosszak harcáról szól,
 - a jók mindig egy nemes célt, ügyet szolgálnak,

- a jók tisztán kerülnek ki minden alantas helyzetből,
- szélsőséges hősök (ritka az összetett, ellentmondásos jellem),
- statikus figurák (csak nagyon ritkán fejlődnek, változnak hősei),
- kiélezett helyzeteket vonultat fel,
- váratlan fordulatokkal dolgozik (pl. leleplezés),
- fantáziadús történet, időnként meseszerű elemekkel,
- kísérteties, rémromantikus elemek szerepeltetése,
- kedveli az egzotikus, távoli tájak rejtélyes világát idéző elemeket,
- kedveli a középkor (török idők) kalandos világát,
- patetikus hangnem,
- idealizált világot mutat be,
- vonzódik a természet szépségeihez, aprólékosan örökíti meg az idillt,
- tablószerűen ábrázolt, mozgalmas jelenetek (pl. csaták leírása)
- műfajkeveredés (anekdota, eposz, népmese, pikareszk, kalandregény stb.).

IV. Jókai és a realizmus

Jókai regényeiben tagadhatatlanul jelen vannak a **realizmus** stílusjegyei is.

- A **realizmus** néhány jellegzetessége:
 - témáját a jelenből veszi,
 - tipikus hősöket ábrázol,
 - tipikus helyzeteket vonultat fel,
 - pontosan és hitelesen ábrázolja a helyszíneket, a karaktereket,
 - ellentmondásos jellemelek bemutatása,
 - hiteles lélekrajzot ad hőseiről,
 - egyértelműsége törekszik,
 - pátozmentes hang, fegyelmezett stílus,
 - azt ábrázolja, amit tapasztal, amit lát,
 - a valóság ábrázolása megfigyeléseken alapszik.

○ Jókai regényeinek néhány **realista vonása**:

- valóság-hű (realisztikus) népi életképekkel dolgozik,
- pontosan mutatja be a népi élet mozzanatait, jellegzetes eszközeit, tevékenységeit,
- hitelesen ábrázolja népies mellékszereplőit (jellegzetes népi figurákat),
- realisztikusan mutatja be a népi szereplők gondolkodásmódját.

Jókai prózában megvalósuló népiessége Petőfi lírai **realizmusára** hajaz.

Jókai eredetileg festőnek készült. Talán ennek tudható be, hogy olyan érzékletesen, festői módon eleven színekkel képes ábrázolni a természetet (romantikus vonás), illetve valóság-hű, részletekben gazdag képek segítségével rögzíti a tájat (realista vonás).

V. Az Egy magyar nábob elemzése

Jókai korai regényeinek egyik legjelentősebb darabja, az *Egy magyar nábob* **irányregény**.

Irányregény

- Jókaitól származik az elnevezése, ő határozta meg így regénye műfaját.
- Egy, az *Életképek* folyóiratban megjelent korábbi írásában foglalt állást az irodalom „irányzatossága” mellett.

„Az irodalom hivatása az igazság eszméit terjeszteni. (...) egy virágszál sem születik cél nélkül (...): éppen a költészet (...) élne-e azért, hogy viruljon és elhervadjon, mikor annyit tehet minden **életkérdés** eldöntése körül.”

Életkérdések

- Az emberi életben felmerülő elemi szintű problémák, kérdések, melyekre egész életünkben keressük a választ.
 - Miért vagyunk itt a földön?
 - Hogyan lehetünk boldogok?
 - Van-e élet a halál után?
 - Mi a célunk az életben?
 - Befolyásolhatjuk-e a sorsunkat?
 - stb.

- Az *Egy magyar nábob*ban is megfogalmazódnak ilyen életkérdések, Jókai pedig meglehetősen optimista választ ad rájuk.
 - Hogyan élhetünk autentikus (hiteles) és értelmes életet?
 - Hogyan lehetünk boldogok?
 - Mit jelent számunkra a boldogság?
 - Mit jelent számunkra a haza?
 - Milyen szerepet szánunk életünkben a hazának?
 - Mit tehetünk a haza felemelkedéséért?
 - Milyen jogaink és milyen kötelességeink vannak magunk, mások és a társadalom felé?

Az író válasza:

- Az tehet boldoggá bennünket, ha nem kizárólag önmagunkban (egyéni boldogulás, élvezetek stb.), hanem önmagunkon kívül keresünk célt.
- Ilyen külső, ám belsővé tehető célt adhat a haza és haladás kérdése.
- A hazaszeretet táplálása és életcélként való kijelölése értelmet kölcsönözhet életünknek.
- Az értelmes és autentikus élet tetterőssé és boldoggá teszi az embert.
- A nép és a nemesség összefogása révén valósulhat meg a hazai haladás.
- A magyar nemesség képes rá, hogy a gátló tényezők (feudális maradványok, kishitűség, általános céltalanság, elmaradottság légköre stb.) ellenére megváltozzon, és segítségükkel új lendületet és irányt kapjon a hazai fejlődés.

Jókai ezeket a gondolatokat mintegy biztatásnak is szánta az 50-es évek háttérbe szorított, megfélemlített magyar nemességének.

Az Egy magyar nábob, akárcsak a Kőszívű ember fiai, a „**lélekcsere**lő időkben” játszódik: az előbbi a reformkorban, az utóbbi pedig a forradalom és szabadságharc idején.

Lélekcsere

lő idők

- Ez a kifejezés Jókai a *Kőszívű ember fiai* című regényében hangzott el.
- Az *Egy magyar nábob* hősei, Kárpáthy János és Szentirmay Rudolf is ilyen „lélekcsere” esnek át. (Ahogy a Kőszívű ember fiaiban a Baradlay-fiúkkal történik ez meg.)
- Mindkettejük életében egy-egy lélekformáló, „elmozdító” találkozás, valamint egy-egy nő hoz változást: Kárpáthy találkozása Abellinóval, majd házassága Mayer Fannyval; Szentirmay beszélgetése Barna Sándorral és Eszékiékkel, majd kapcsolata Eszéki Flórával.
- A regényben lineárisan halad a cselekmény: **előbb** a hősök értelmetlen, pazarló életmódját, majd a változás **után** autentikus, célfókuszált életének lehetünk tanúi.

Előtte:

- Kárpáthy János a korabeli, elmaradott és jellegzetesen kelet-európai színezetű világ szülötte. Pazarló életmód jellemzi: értelmetlen pénzfecsérléssel, duhajkodással, vigadozással tölti napjait. Fokozatosan feléli vagyonát.
- Szentirmay Rudolf az idejüket külföldön múlató magyar „aranyifjak” céltalan és dekadens életét folytatja. Koravén, mosolytalan, megkeseredett és életunt fiatalember.

Utána:

- Kárpáthy János fokozatosan higgad le. Az Abellinóval való találkozása indítja el a folyamatot, a „püNKöSDi király” Miska példája, majd végül Abellino arrogáns és ízléstelen „koporsós” tréfája billenti át végleg János úr életét. Tevékeny, építő életbe kezd.
- Szentirmay Rudolf Eszéki Flórával tér haza Magyarországra. Eszékiné mondata Rudolffhoz:

„Látja, én politikához nem értek, nem tudom, van-e valami szerepe főurainknak még Magyarországon. De azt tudom, hogy ha egy népet éppen azok hagynak el, akik leggazdagabbak, legnagyobbak, annak okvetlen szegénnyé és kicsinnyé kell lenni.”

Most lássuk a regény vázlatos elemzését!

REGÉNYELEMZÉS

A REGÉNY CÍME:	<p>Egy magyar nábob</p> <p>Nábob: főnemes, nagybirtokos. A szó arab eredetű, India dúsgazdag mohamedán helytartóira használták. Az „egy” határozatlan névelő arra utal, hogy „egy a sok hasonló közül”, ezzel a nábob sorsa általános érvényűvé válik. (Bármely nemessel megtörténhet ez a pálfordulás.)</p>
KELETKEZÉSI IDEJE:	1853–1854
A REGÉNY IHLETŐJE:	<p>Két anekdotán, adomán alapszik a mű:</p> <ol style="list-style-type: none">1) egy tékozló magyar mágnás valódi csínyein, tréfáin,2) egy idős arisztokrata dacból egy fiatal polgárlánnyal kötött házasságán. <p>Jókai szívesen fűzte fel regényeit anekdotákra.</p>
A REGÉNY MŰFAJA:	irányregény
A REGÉNY IDEJE:	Reformkor: „lélekcserélő idők” mint a <i>Kőszívű ember fiai</i> című regényben.
A REGÉNY HELYSZÍNEI:	magyar puszta, Párizs, Kárpátfalva, Pozsony
A REGÉNY SZERKEZETE:	<p>Lineárisan (egyenes vonalban) halad a cselekmény, anekdoták sorából áll.</p> <p>Több szálon futó események: időnként találkoznak a szálak, majd újból szétválnak.</p>
A REGÉNY HŐSEI:	<p>Kárpáthy János: a regény elején Abellinóhoz vagy Rudolfhoz hasonlóan pénzfecsérlő főúr, azonban az előbbiekkal szemben ő <i>itthon</i> szórja a pénzét. (Jókai szemében ez kisebb bűnnek számít.) Hitelesen ábrázolja a regény Jancsi úr pálfordulásának történetét. Arra azonban első perctől ügyel az író, hogy rokonszenvvel szemlélje hőst, így Jancsi úr változása ellenére is inkább romantikus hős marad.</p>

REGÉNYELEMZÉS

Szentirmay Rudolf: a byroni spleen (életuntság) megtestesítője a regény elején, majd nála is bekövetkezik a pálfordulás. A koravén, céltalan ifjúból a reformkor egyik meghatározó alakja lesz. A fiktív figura mellett valós történelmi szereplők is feltűnnek: Széchenyi és Wesselényi alakja. Hitelesítik Rudolf karakterét.

Kárpáthy Abellino: eredeti nevén Kárpáthy Béla, aki idegenre cserélte nevét, szívét egyaránt. Külföldön veri el a pénzét, dekadens időtöltések, rosszindulatú pletykák és botrányok kellős közepén találjuk mindig. Gátlástalan, cinikus, arrogáns és züllött figura. A regény intrikus (bajkeverő, viszályt szító) karaktere, akit azonban gyakran nevetségessé tesz pipogyasága.

Mayer Fanny: ő a regény leginkább romantikusan ábrázolt női figurája. Légies, tiszta és naiv szereplő, nővéreinek botrányos életvitele ellenére romlatlan marad. Gyermeki rajongása, szerelme is jellegzetesen romantikus.

Eszéki Flóra: romantikusan ábrázolt, ám kevésbé naiv és gyámoltalan figura, mint Fanny. Céltudatos és bátor nő. Vérbeli romantikus hősnő.

Mellékszereplők (realisztikusan ábrázolt hősök): a „pütkösdi király” Miska, a bankár Griffard, a kerítőnő Mayerné, Chataquéla stb.

ELBESZÉLŐJE (NARRÁTORA):

Mindentudó narrátorral (elbeszélő) találkozunk a műben, aki ismeri hőseinek gondolatait, motivációját, rejtőzködő vagy rejtett oldalát. A narrátor nem titkolja véleményét, személyes rokonszenvét vagy épp ellenszenvét hősei iránt. Az olvasót pedig eszerint befolyásolja: szimpátiát és antipátiát keltenek benne jellemzései, megjegyzései. Előszertettel sző a történetbe anekdotákat, adomákat. Szívesen időz el a táj- és környezetleírásoknál, magyaráz meg jelenségeket.

REGÉNYELEMZÉS

ROMANTIKUS VONÁSAI:

- A főbb szereplők romantikus karakterek (pl. Fanny, Flóra, Szentirmay, Kárpáthy),
- a pozitív szereplők tisztán kerülnek ki minden alantas helyzetből (pl. Fanny),
- fordultatos és bonyolult cselekményszövés,
- tablószerű ábrázolás (pl. társasági élet, országgyűlés),
- tragikus zárás (Fanny halála),
- kiélezett helyzetek, váratlan események (pl. Kárpáthy és Fanny társasági belépője),
- a szerelem lélekformáló erejű (pl. Kárpáthy János és Szentirmay esetében),
- a regény pozitív karakterei egy nemes cél, ügy szolgálatába állnak (a haza felemelése)
- szélsőséges hősök (ritka az összetett, ellentmondásos jellem),
- statikus figurák (csak nagyon ritkán fejlődnek, változnak hősei),
- kedveli az egzotikumot (pl. Chataquéla)
- műfajkeveredés (anekdota, népmese, kalandregény, társadalmi regény stb.).

REALISTA VONÁSAI:

- Valós helyszínek és helyszínrajz,
- valódi történelmi figurák szerepeltetése (Széchenyi, Wesselényi),
- mellékszereplők jellemzése (pl. Kis Miska, Abellino),
- tipikus karakterek (pl. Abellino, Griffard).

HANGNEME:

Váltogatja a regény hangnemét:

- patetikus (Rousseau sírjánál),
- komikus (Abellino),
- elégikus (Fanny és Rudolf találkozása),
- tragikus (Fanny halála),
- szentimentális (Fanny jellemzése).

STÍLUSA:

Jókai stílusa magával ragadó, gördülékeny dialógusokkal, és időnként tempót lassító, ám igen szemléletes és láttató leírásokkal.

Jókai a nyelv nagymestere: szókinccsükkal, fordulataikkal is jellemzi hőseit.

Pl. Abellino affektáló, nyegle, kevert nyelvben megszólaló stílusa.